

KMP.570.4.2019.MD

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Komisariatu Policji Warszawa-Wawer
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 17 lipca 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Komisariat Policji Warszawa-Wawer, przy ul. Mrówczej 210 w Warszawie (dalej: Komisariat, jednostka, placówka).

W skład zespołu wizytującego wchodziły: Justyna Zarecka (politolog w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego) oraz Magdalena Dziejczak (prawnik).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki przedstawionych przez kom. Roberta Matusika - Komendanta Komisariatu Policji Warszawa-Wawer oraz podinsp. Mirosława Szczuckiego – Zastępcę Komendanta,
- oglądzie pomieszczeń Komisariatu, w tym pokoi służbowych funkcjonariuszy i pokoju przejściowego,
- inspekcji samochodów służących do przewozu osób zatrzymanych,
- rozmowach z funkcjonariuszami pełniącymi służbę w placówce,

- analizie dokumentacji, m.in. książek ewidencyjnych, książki przebiegu służby, rejestru osób skierowanych na badania lekarskie, książki kontroli służby, ewidencji użycia lub wykorzystania przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej,
- wykonaniu dokumentacji fotograficznej wybranych pomieszczeń i dokumentacji.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Komendanta Komisariatu Policji Warszawa-Wawer oraz jego Zastępcę o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie:

- dokumentację i informacje związane z funkcjonowaniem placówki, w tym informacje dot. postępowań dyscyplinarnych, szkoleń oraz notatek z użycia taserów przez funkcjonariuszy, przekazane przez Komendanta Rejonowego Policji Warszawa VII,
- akta postępowania przygotowawczego prowadzonego przez Prokuraturę Rejonową w Legionowie, akta postępowania przygotowawczego prowadzonego przez Prokuraturę Rejonową Warszawa - Praga Północ w Warszawie oraz czynności wyjaśniających prowadzonych w związku zarzutami przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy Komisariatu Policji Warszawa-Wawer.
- akta postępowań wyjaśniających prowadzonych przez Wydział Kontroli Komendy Rejonowej Policji Warszawa VII dotyczących zarzutów m.in. przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy KP Warszawa-Wawer,
- plan odbytych i planowanych szkoleń dla funkcjonariuszy Komisariatu Warszawa-Wawer na lata 2018-2019 przekazany przez Komendanta KRP Warszawa VII,
- wybrane nagrania z pomieszczeń przejściowych Komisariatu Policji Warszawa-Wawer.

W przedmiocie zainteresowania przedstawicieli KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem oraz kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób pozbawionych wolności. Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny, inna osoba przebywająca w placówce w dniu wizyty) lub organizacja, która przekazała KMPT informację nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka placówki

Komisariat Policji Warszawa-Wawer podlega Komendzie Rejonowej Policji Warszawa VII – Praga Południe, Rembertów, Wawer, Wesoła mieszczącej się przy ul. Grenadierów 73/75 w Warszawie.

Budynek wizytowanego komisariatu wybudowany został w 2008 roku. Osobna przestrzeń w budynku wygospodarowana została na pomieszczenia przejściowe spełniające wymogi przewidziane dla Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych, bowiem jako takie funkcjonowały one w przeszłości.

W Komisariacie Policji Warszawa Wawer służbę pełni 93 funkcjonariuszy w tym 26 kobiet. Funkcjonariusze w większości pracują w pokojach dwuosobowych, w których odbywają się również przesłuchania i rozpytania.

W komisariacie funkcjonują dwa wydziały:

1. Wydział Prewencji w ramach którego działają:

- Zespół dzielnicowych,
- Zespół ds. wykroczeń,
- Zespół dyżurnych,
- Zespół organizacji służby.

2. Wydział Kryminalny w skład którego wchodzi:

- Dwa zespoły dochodzeniowo-śledcze oraz
- Zespół operacyjny.

Komisariat Policji Warszawa-Wawer posiada na indywidualnym wyposażeniu 10 radiowozów w tym dwa radiowozy nieoznakowane.

W trakcie wizytacji KMPT na terenie jednostki nie przebywała żadna osoba zatrzymana.

4. Problemy systemowe

4.1. Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Podczas wizytacji ustalono, że nie wszyscy zatrzymani poddawani są badaniu lekarskiemu przy doprowadzeniu na Komisariat. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych¹ obligatoryjnie badaniu lekarskiemu powinny być poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,
- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Jak ustalił zespół wizytujący, osoby mogące cierpieć na różnego rodzaju zaburzenia psychiczne lub pod wpływem alkoholu są przewożone odpowiednio do Międzyzleskiego Szpitala Specjalistycznego przy ul. Bursztynowej 2 w Warszawie albo do Izby Wyrzeźwień. Badania lekarskie względem takich osób przeprowadzane są wówczas adekwatnie do procedur obowiązujących daną jednostkę.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² oraz Europejski

¹ Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

² Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)³.

W kontekście badań lekarskich warto również zwrócić uwagę na sytuację cudzoziemców nie władających językiem polskim. Ze względu na występującą w ich przypadku barierę komunikacyjną zawsze będą znajdowali się oni w mniej komfortowym położeniu niż osoby natywnie posługujące się językiem polskim. Osoby te mogą mieć bowiem trudności w zakomunikowaniu funkcjonariuszom ewentualnych dolegliwości, a w przypadku występowania takich, zgodnie ze wskazanymi wyżej przepisami powinni być każdorazowo poddani badaniom lekarskim.

Warto w tym miejscu nadmienić, że takie badanie chroni również samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami, jakoby ewentualne obrażenia na ciele osób zatrzymanych powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstrasząco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

4.2. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Zgodnie z art. 245 § 1 Kodeksu postępowania karnego, zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny. Z tego prawa mogą jednakże korzystać osoby, które samodzielnie lub za pośrednictwem bliskich mają możliwość zaangażowania obrońcy z wyboru.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur. Istotne, by był on zapewniony od samego początku zatrzymania i przez cały okres pozbawienia wolności. Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Newralgiczna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu.

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf. (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf. (2014) 21, § 26, 30.

Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Zdaniem KMPT, dostęp do obrońcy powinno być standardem przy każdym zatrzymaniu. Warto także podkreślić, że osoba zatrzymana nie musi zdawać sobie sprawy z korzyści jakie daje posiadanie obrońcy, więc to po stronie funkcjonariuszy powinien leżeć obowiązek poinformowania o możliwości skorzystania z pomocy prawnej.

Należy również przypomnieć, że do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania). Taka sytuacja również stwarza wysokie ryzyko tortur. KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁴.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzeni, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁵.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzeni lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzeni lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem⁶.

⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf. (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf. (2011) 28, § 18-25.

⁵ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu

W opinii Komitetu ONZ Przeciwko Torturom (CAT) osoby zatrzymane w Polsce są pozbawione w praktyce, możliwości kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, od chwili zatrzymania, w tym przed pierwszym przesłuchaniem przez organy ścigania. Komitet wskazał na konieczność podjęcia przez polskie władze skutecznych środków, w celu zagwarantowania wszystkim zatrzymanym podstawowych gwarancji procesowych od samego początku pozbawienia wolności, zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Wskazał również na potrzebę implementacji do polskiego prawa dyrektywy Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r., jak również do zapewnienia w praktyce zawartych tam wytycznych⁷.

Należy ponadto pamiętać, że obrońca pełni również pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁸.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁹.

4.3. Powiadomienie o zatrzymaniu

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi kolejną z podstawowych gwarancji prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu aby osoby najbliższe dla zatrzymanego miały wiedzę na temat tego gdzie i pod czyją władzą zatrzymany się znajduje. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy każdorazowo odnotować również w protokole zatrzymania. Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie¹⁰.

aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

⁷ Zob. Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 29 August 2019, CAT/C/POL/CO/7, pkt. 16.

⁸ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

⁹ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

¹⁰ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

Jak ustaliła delegacja KMPT, wskazane uprawnienie jest respektowane w praktyce, natomiast jest ono realizowane jedynie przez funkcjonariuszy Komisarjatu Warszawa-Wawer. Dzieje się tak niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba. Ponadto w protokołach zatrzymania nie zawsze odnotowana była informacja o powiadomieniu wybranej osoby o zatrzymaniu (wpisywano jedynie treść żądania zatrzymanego) stąd niemożliwym jest określenie czy osoby zatrzymane zostały poinformowane o zrealizowaniu powiadomienia wskazanej przez nich osoby.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu). Jedynie w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana¹¹.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji. W przypadku wykonania tego obowiązku, należy odnotować w dokumentacji ten fakt (z datą, godziną, imieniem i nazwiskiem osoby zawiadomionej oraz podpisem funkcjonariusza). Należy ponadto przekazać zwrótną informację zatrzymanemu, że jego wniosek został zrealizowany a wzmiankę o tym fakcie opatrzoną podpisem zatrzymanego umieścić w dokumentacji.

¹¹ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Protokoły zatrzymania i przesłuchania osoby

Jak ustaliła delegacja KMPT na wizytowanym Komisariacie brak jest jednolitej praktyki sporządzania protokołów zatrzymania i przesłuchiwanie osoby w zakresie odnotowywania występowania ewentualnych obrażeń lub ich braku oraz umiejętności posługiwania się językiem polskim w przypadku cudzoziemców.

Brak badań lekarskich wszystkich zatrzymanych w połączeniu z brakiem informacji co do obrażeń osoby zatrzymanej w odpowiednim protokole uniemożliwia skontrolowanie stanu w jakim znajdowała się ona w trakcie dokonywania czynności. Odpowiednia adnotacja dotycząca braku jakichkolwiek obrażeń lub skrupulatne ich opisanie w przypadku dostrzeżenia takowych daje w tym zakresie jasną odpowiedź i stanowi zabezpieczenie zarówno dla osoby zatrzymanej jak i funkcjonariusza, który mógłby zostać oskarżony o spowodowanie obrażeń, które istniały już w momencie zatrzymania.

W raportach zauważalny był również brak adnotacji o tym, czy zatrzymany cudzoziemiec posługiwał się językiem polskim w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację. Brak takiego zapisu rodzi wątpliwości czy podpisane przez niego pouczenia były dla niego zrozumiałe a zatem czy w ogóle spełniły one swoją podstawową funkcję gwarancyjną. Zgodnie z art. 16 § 1 Kodeksu postępowania karnego¹²: *„Jeżeli organ prowadzący postępowanie jest obowiązany pouczyć uczestników postępowania o ciążących obowiązkach i o przysługujących im uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy”*. Brak odpowiedniego pouczenia osoby zatrzymanej o przysługujących jej uprawnieniach mógłby zatem być podstawą do uchylecia przeprowadzonych z nią czynności a niemożność ustalenia czy cudzoziemiec znał język polski stawia pod znakiem zapytania fakt skutecznego pouczenia. W przypadku braku możliwości porozumienia się z zatrzymanym w języku polskim, każdorazowo w czynnościach dokonywanych z udziałem zatrzymanego powinien uczestniczyć tłumacz. Wzmianka o tym fakcie oraz podpis tłumacza również powinny znajdować się w odpowiednim protokole.

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 z późn. zm.).

5.2. System monitoringu w pomieszczeniach przejściowych

Rutynową czynnością w trakcie wizytacji KMPT w Komisariatach Policji jest zapoznanie się z nagraniami z monitoringu zainstalowanego w pomieszczeniach przejściowych. Taka praktyka ma na celu sprawdzenie warunków zatrzymania oraz sposobu traktowania osób pozbawionych wolności. Szczególną uwagę zespołu wizytującego zwróciło zatrzymanie i umieszczenie w pomieszczeniach przejściowych przez funkcjonariuszy Komisariatu Policji Warszawa-Wawer dwóch cudzoziemców. W celu zapoznania się z nagraniami z monitoringu zwrócono się do Komisariatu z prośbą o zabezpieczenie odpowiednich plików oraz przesłanie ich na właściwym nośniku do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Otrzymana płyta CD nie umożliwiała jednak odtworzenia ich na żadnym z urządzeń, gdyż jak wynikało z wyjaśnień funkcjonariuszy, pliki obsługiwane są jedynie w systemie Windows 95 lub Windows Vista. Warto podkreślić, że system eksportujący pliki w rozszerzeniu dla oprogramowania Windows 95 (sprzed 25-ciu lat) oraz nieużywanym już, najbardziej awaryjnym Windows Vista uniemożliwia *de facto* skontrolowanie warunków osadzenia osób zatrzymanych.

W związku z zaistniałym problemem, zwrócono się do Komisariatu o ponowne wygenerowanie pliku, w rozszerzeniu umożliwiającym odtworzenie na powszechnie używanych systemach operacyjnych. Jednocześnie podkreślić należy, że oryginalne nagranie z uwagi na upływ czasu zostało usunięte z systemu w związku z czym płyta CD przesłana do biura RPO była jedynym nośnikiem, z którego możliwe było uzyskanie nagrania. Ze względu na obawę utraty danych konieczny był osobisty odbiór płyty przez funkcjonariuszkę komisariatu Warszawa-Wawer. Konieczność angażowania funkcjonariuszy Policji do wykonywania zadań, które wynikają jedynie z faktu korzystania z wadliwego i przestarzałego systemu budzi wątpliwość co do efektywności pracy Komisariatu.

Po około dwutygodniowym okresie oczekiwania na ponowne dostarczenie materiałów, przekazany materiał również uniemożliwiał prawidłowe zapoznanie się z nagraniem. Było ono bowiem kilkakrotnie przyspieszone w związku z czym nie było możliwości przesłania dokładnego zachowania osadzonych i funkcjonariuszy, ponadto wszystkie nagrania kończyły w tym samym momencie tj., gdy zatrzymani przebywali jeszcze w pomieszczeniach. Nie było zatem możliwości sprawdzenia, o której godzinie osoby zatrzymane zostały *de facto* zwolnione. Wskazana sytuacja spowodowała konieczność ponownego zaangażowania pracowników Komisariatu oraz oczekiwanie na przesłanie poprawnie zapisanego materiału.

Po zapoznaniu się z pozyskanym w wyniku tej interwencji nagraniem stwierdzono, że

drugie z wymienionych uchybień nadal nie zostało poprawione (ponownie nagrania kończyły się w czasie pobytu zatrzymanych w pomieszczeniach przejściowych).

W związku z powyższym stwierdzić należy, iż Komisariat Policji Warszawa-Wawer nie umożliwił zespołowi wizytującemu zapoznania się w pełnym zakresie z monitoringiem z pomieszczeń przejściowych w których zatrzymani zostali cudzoziemcy. Wskazana sytuacja budzi niepokój Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur oraz rodzi pytania o przyczyny niedostępności omawianych materiałów. Komisariaty Policji winny wykonywać swoje zadania w sposób w pełni transparenty, umożliwiając ich skontrolowanie przez upoważnione do tego instytucje.

W tym miejscu Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zwraca się do Komendanta Komisariatu Warszawa-Wawer z prośbą o wskazanie przyczyn opisanej sytuacji. Jednocześnie KMPT zwraca uwagę na konieczność wymiany przestarzałych systemów poprzez wprowadzenie do użytku oprogramowania umożliwiającego odtwarzanie nagrań we wszystkich używanych obecnie systemach operacyjnych.

5.3. Szkolenia funkcjonariuszy

Aspektem zasługującym na szczególną aprobatę jest cykliczne szkolenie funkcjonariuszy Komisariatu Warszawa-Wawer z zakresu praw człowieka i tematów pokrewnych. W latach 2018-19 funkcjonariusze wzięli udział m.in. w następujących szkoleniach:

- „Prawa człowieka i etyka zawodowa policjanta” w III kwartale 2018 roku, w którym uczestniczyło 23 funkcjonariuszy. Ponowne szkolenie w tym temacie planowane jest na IV kwartał 2019 roku.
- „Pierwsza pomoc przedmedyczna” w III kwartale 2018 roku, w którym udział wzięło 23 funkcjonariuszy.
- „Zasady i warunki użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej” w I kwartale 2018 roku, w którym uczestniczyło 32 funkcjonariuszy oraz w I kwartale 2019 roku dla 42 funkcjonariuszy.

Istotnym w kontekście szkoleń jest jednak również fakt, iż na wyposażeniu komisariatu znajdują się dwa tasery, przy czym z ich użycia przeszkolonych zostało jedynie dwóch funkcjonariuszy. Biorąc pod uwagę liczbę funkcjonariuszy pełniących służbę w omawianej jednostce, pożądanym byłoby przeszkolenie większej ilości funkcjonariuszy a docelowo wszystkich pełniących służbę w pionie patrolowo-interwencyjnym.

Dodatkowo KMPT zaleca zagwarantowanie funkcjonariuszom przynajmniej jednokrotnego uczestnictwa w każdym roku kalendarzowym w szkoleniach z obszaru zapobiegania wypaleniu zawodowemu, metod zarządzania stresem czy przeciwdziałania alkoholizmowi. Z uwagi na szczególny charakter pracy funkcjonariuszy i stres towarzyszący wykonywaniu zadań służbowych, konieczne jest eliminowanie skutków obciążenia psychicznego w jak najwcześniejszym stadium. Wsparcie funkcjonariuszy w tym zakresie niewątpliwie wpłynie również na obniżenie ryzyka złego traktowania osób pozbawionych wolności, które jest najczęściej efektem eskalacji gromadzonych emocji i narastającej frustracji.

5.4. Traktowanie

Delegacja KMPT ustaliła, że w latach 2018-19 prowadzonych było 5 postępowań wyjaśniających¹³ dotyczących realizacji czynności z osobami zatrzymanymi, z których żadne nie potwierdziło zasadności złożonych skarg. Dodatkowo w 15 przypadkach uwagi dotyczące realizacji czynności służbowych były przedmiotem czynności wyjaśniających¹⁴. Zespół wizytujący zwrócił się o przesłanie akt dwóch spraw dotyczących odpowiednio: stosowania tortur oraz nieludzkiego traktowania w celu wymuszenia zeznań od zatrzymanego oraz poniżającego traktowania innego zatrzymanego w trakcie przewożenia go do szpitala psychiatrycznego poprzez obraźliwe zwracanie się do zatrzymanego oraz zaciskanie kajdanek, gdy zatrzymany prosił o ich poluzowanie. Czynności wyjaśniające prowadzone przez Zespół Kontroli Komendy Rejonowej Policji Warszawa VII nie potwierdziły jednak zasadności złożonych skarg.

Pomimo wykazania, że funkcjonariusze w opisywanych sytuacjach nie dopuścili się zarzucanych im czynów, w zainteresowaniu KPMT każdorazowo pozostaje jednak pytanie o istnienie ewentualnych obszarów ryzyka mogących stwarzać możliwość wystąpienia podobnych sytuacji w przyszłości. Zostały one szczegółowo przeanalizowane powyżej.

5.5. Monitoring i rejestracja przesłuchań

Poza dostępem do profesjonalnego obrońcy od momentu zatrzymania, o którym mowa w pkt. 4.2 niniejszego raportu, kluczowym dla prewencji tortur jest monitorowanie i możliwość rejestracji przesłuchań i rozpytań prowadzonych w komisariacie.

¹³ O których mowa w dziale VIII Kodeksu postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2096).

¹⁴ W rozumieniu Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2019 r. poz. 161).

W wizytowanym komisariacie przesłuchania odbywają się w pokojach służbowych funkcjonariuszy. Z uwagi na fakt, iż są one w większości dwuosobowe, dochodzi do przypadków, gdy podczas przesłuchania obecny jest również drugi funkcjonariusz. Pokoje służbowe funkcjonariuszy nie są monitorowane. Taka sytuacja w przypadkach braku obecności obrońcy, a zatem w znakomitej większości, stwarza ryzyko złego traktowania.

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio i/lub wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio i / lub wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych¹⁵.

Wskazać należy, że opisane wyżej zarzuty niehumanitarnego traktowania jednego z zatrzymanych dotyczyły właśnie przesłuchań na terenie komisariatu. W takich przypadkach elektroniczne utrwalanie (np. dźwięku i/lub obrazu) przesłuchań policyjnych stanowi istotną dodatkową gwarancję przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Utrwalanie przesłuchań leży jednak zarówno w interesie osób, które doświadczać mogą złego traktowania przez policję, jak i funkcjonariuszy policji, których dotyczyłyby bezpodstawne zarzuty stosowania złego traktowania lub przemocy psychologicznej. Urządzenia, o których mowa, dostarczają bowiem kompletnego i autentycznego zapisu procesu przesłuchania, znacznie ułatwiając w ten sposób śledztwo w sprawie wszelkich zarzutów złego traktowania. Elektroniczne utrwalanie przesłuchań policyjnych redukuje także sposobność do fałszywego zaprzeczenia przez podejrzanych, jakoby przyznali się do określonych czynów¹⁶. Rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych¹⁷. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości¹⁸.

Z uwagi na powyższe KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań.

¹⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf. (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf. (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf. (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf. (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf. (2013) 41, § 28, pkt. 3.

¹⁶ CPT/Inf (2002)12-part.

¹⁷ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

¹⁸ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

5.6. Stosowanie kajdanek

Kolejnym obszarem wymagającym poprawy zaobserwowanym przez zespół wizytujący jest ponadto praktyka profilaktycznego stosowania kajdanek podczas transportu osób zatrzymanych, w celu przeciwdziałania ewentualnej próbie ucieczki. Z ustaleń KMPT wynika ponadto, że zdarzają się przypadki, gdy w trakcie przesłuchania w pokojach funkcjonariuszy, osoby zatrzymane przesłuchiwane są w kajdankach. Taka praktyka stwarza ryzyko złego traktowania. Budzi też wątpliwości w odniesieniu do zasady proporcjonalności wskazanej w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego.

Zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej kajdanek można użyć m.in. w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia oraz prewencyjnie, w celu zapobieżenia ucieczce i objawom agresji lub autoagresji¹⁹. Kajdanki powinny być jednak wykorzystywane proporcjonalnie do stopnia zagrożenia i tylko wówczas, gdy są niezbędne dla celu ich użycia²⁰.

W ocenie KMPT kajdanki nie powinny być profilaktycznie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte (może to powoływać urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne. Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT i SPT²¹. Co więcej, CPT wskazuje, że kajdanki nie powinny być stosowane podczas przesłuchań lub rozpytań podejrzanych²².

Nie powinny być też stosowane jako zasada w czasie transportu²³. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko

¹⁹ Zob. art. 11 pkt. 9, 1-11, 13 i 14; art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1834).

²⁰ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf. (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf. (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf. (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf. (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf. (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf. (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf. (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf. (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf. (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112.

²² Zob. Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf. (2009) 3, § 38.

²³ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-111; Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures.

zranienia osoby konwojowanej²⁴. Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku. CPT podkreśla, że konwojowani powinni być przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, co eliminuje konieczność zakładania kajdanek podczas podróży²⁵.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem²⁶.

Za niedopuszczalne należy uznać stosowanie kajdanek w trakcie badań lekarskich lub przykuwanie zatrzymanego do łóżka podczas pobytu w szpitalu. Taka praktyka narusza godność człowieka, utrudnia właściwe leczenie, hamuje rozwój właściwej relacji na linii lekarz-pacjent i może być szkodliwa dla obiektywności ustaleń medycznych²⁷.

Jedna z opisywanych powyżej skarg dotyczących realizacji czynności służbowych przez funkcjonariuszy Komisariatu Warszawa-Wawer odnosiła się bezpośrednio do sposobu użycia kajdanek w stosunku do zatrzymanego przewożonego do szpitala psychiatrycznego.

Przede wszystkim stwierdzić należy, że już sama praktyka stosowania kajdanek wobec pacjentów budzi wiele wątpliwości u przedstawicieli KMPT. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. *o ochronie zdrowia psychicznego* (Dz.U. z 2018 r. poz. 1878, tj..) wymienia środki, za pomocą których dozwolone jest stosowanie przymusu bezpośredniego. Są to: przytrzymanie (doraźne, krótkotrwałe unieruchomienie osoby z użyciem siły fizycznej), przymusowe zastosowanie leków, unieruchomienie (obezwładnienie osoby z użyciem pasów, uchwytów, prześcieradeł lub kaftana bezpieczeństwa) oraz izolacja. Nie ma wśród nich kajdanek. Standardy CPT zabraniają wręcz stosowania kajdanek przy unieruchamianiu

²⁴ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²⁵ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf. (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf. (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf. (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf. (2016) 21, § 53.

²⁶ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

²⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (96) 9 [Part 1], § 150; Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, s. 57 i 163.

pacjentów psychiatrycznych²⁸. Domniemać zatem można, że w tych przypadkach kajdanki stosowane są przez funkcjonariuszy Policji w trybie ustawy z dnia 24 maja 2013 r. *o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej* (DZ. U. z 2018 poz. 1834, tj.), która określa, w jakich sytuacjach można użyć środków przymusu bezpośredniego (art. 11 ustawy). Zgodnie z przepisami ustawy, aby funkcjonariusz policji mógł użyć środka przymusu bezpośredniego musi zdarzyć się konkretna sytuacja zagrażająca bezpieczeństwu, życiu lub zdrowiu lub jest duże prawdopodobieństwo wystąpienia takiej sytuacji. Jednakże funkcjonariusz Policji, zanim sięgnie po środki przymusu bezpośredniego, powinien użyć lub wykorzystać w pierwszej kolejności inne, łagodniejsze środki w celu uzyskania zamierzonego celu lub określonego zachowania²⁹.

Zakładanie kajdanek każdemu pacjentowi (tylko dlatego, że jest pacjentem psychiatrycznym) konwojowanemu do szpitala lub poza szpital jest oczywistym nadużyciem, nie znajdującym odzwierciedlenia w przepisach prawa. Ustawa *o środkach przymusu bezpośredniego* - jako pierwszą zasadę posługiwania się nimi - wskazuje, aby używać ich lub wykorzystywać w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości (art. 6 ustawy). Dodatkowo w ustawie *o środkach przymusu bezpośredniego* jest wyraźne wyłączenie stosowania przepisów w niej zawartych do ustawy *o ochronie zdrowia psychicznego* (art. 3 ust. 4: Ustawy nie stosuje się do przymusu bezpośredniego lub zasad użycia lub wykorzystania broni palnej, o których mowa w ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 r. *o ochronie zdrowia psychicznego* [Dz. U. z 2017 r. poz. 882, 2245 i 2439 oraz z 2018 r. poz. 138]).

Z kolei art. 46a ustawy *o ochronie zdrowia psychicznego* wskazuje, że przy wykonywaniu postanowień sądowych o przyjęciu do domu pomocy społecznej lub szpitala psychiatrycznego stosuje się przymus bezpośredni na zasadach opisanych w ustawie *o ochronie zdrowia psychicznego*. W wyjątkowych sytuacjach przewidziane w innych przepisach środki przymusu bezpośredniego mogą być stosowane jedynie po uprzednim bezskutecznym zastosowaniu przymusu bezpośredniego przewidzianego we wskazanej ustawie albo gdy jego zastosowanie byłoby niecelowe.

²⁸ Zob. pkt 3.3. Środki przymusu w placówkach psychiatrycznych dla dorosłych. Standardy Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu [CPT/Inf. (2017)6].

²⁹ Zob.: L. Dyduch, K. Świerczewski, W. Biedrzycki, Użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego przez policjantów, str. 15-16.

5.7. Kontrola osobista

Z ustaleń poczynionych w trakcie wizytacji wynika, że kontrole osobiste przeprowadzane w związku z umieszczeniem w pomieszczeniu przejściowym wykonywane są w niemonitorowanym pomieszczeniu. Obecni podczas wizytacji funkcjonariusze nie byli jednak w stanie powiedzieć w jaki sposób przebiegają kontrole osobiste/sprawdzenie prewencyjne (czy są prowadzone dwuetapowo, czy w określonych przypadkach osoba zostalaby poinformowana o możliwości sporządzenia protokołu z kontroli osobistej – w wizytowanej jednostce nie było takich protokołów).

Praktyka stosowania kontroli osobistej widoczna jest częściowo na materiale zarejestrowanym przez kamery monitorujące korytarz prowadzący do pomieszczeń przejściowych. Osoba zatrzymana kierowana jest wraz z funkcjonariuszem do toalety zlokalizowanej przy pomieszczeniach przejściowych. Warto podkreślić jednocześnie, że z uwagi na dużą liczbę funkcjonariuszek pełniących służbę w Komisariacie Policji Warszawa-Wawer (ok. 30% wszystkich funkcjonariuszy), nie występuje problem przeprowadzenia kontroli osobistych czy sprawdzenia prewencyjnego w stosunku do kobiet. Przeprowadzanie kontroli w odrębnym pomieszczeniu, przez funkcjonariusza tej samej płci, poza zasięgiem wzroku osób postronnych jest praktyką prawidłową, zgodną ze standardami CPT³⁰.

Jednakże należy przypomnieć, że KMPT stoi na stanowisku, że kontrola osobista nie powinna być stosowana rutynowo wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka.

Analogiczny standard rekomenduje CPT, który podkreśla, że osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy. Kontroli osobistej nie powinny być jednak poddawane rutynowo wszystkie osoby zatrzymane, z uwagi na fakt, iż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne, lub które mogą być dowodem popełnienia przestępstwa, a ponadto zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia³¹.

CPT wskazuje też, by kontrola była realizowana w sposób dwuetapowy w celu zminimalizowania poczucia zażenowania osoby kontrolowanej. Osoby poddawane kontroli

³⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf. (2016) 21, § 132.

³¹ Zob. Raporty CPT z wizyty w Czechach: CPT/Inf (2019) 23, § 31 i CPT/Inf (2015) 18, § 22; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2011) 26, § 19.

osobistej nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań³².

Zgodnie z ustawą o Policji funkcjonariusz powinien dokonać kontroli osobistej w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej oraz w zakresie niezbędnym w danych okolicznościach do zrealizowania celu dokonywanej kontroli. Podczas sprawdzenia, osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana. Policjant powinien w pierwszej kolejności sprawdzić część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwić osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej³³.

Jednocześnie, KMPT zaleca również, aby w trakcie przeprowadzania kontroli osobistej w czynności tej brał udział więcej niż jeden funkcjonariusz jako ochrona zarówno dla osób zatrzymanych, jak i personelu. CPT słusznie podkreśla ponadto, że tak inwazyjny i potencjalnie naruszający godność środek jakim jest kontrola osobista powinien być stosowany w przypadku absolutnej konieczności a granice kontroli powinny ściśle odpowiadać określonej procedurze. Należy więc zwrócić uwagę, aby sposób przeprowadzania kontroli każdorazowo dostosowany był do potrzeb wynikających z danej sytuacji a nie stosowany był automatycznie według jednolitego schematu.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Komendantowi Komisariatu Policji Warszawa-Wawer:

1. Polecenie funkcjonariuszom stosowania kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.
2. Realizację kontroli osobistej i sprawdzenia prewencyjnego zgodnie z obowiązującymi przepisami, w szczególności poprzez zapewnienie, aby w trakcie realizacji kontroli osobistej każdorazowo obecnych było co najmniej dwóch

³² Zob. Raport CPT z wizyty w Norwegii, CPT/Inf (2019) 1, § 37.

³³ Zob. Art. 15d ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r., poz. 161).

funkcjonariuszy oraz przygotowanie gotowych formularzy protokołów kontroli osobistej o których mowa w art. 15d ust. 10 ustawy o Policji.

3. Wskazywanie w protokołach zatrzymania/przesłuchania cudzoziemca informacji, czy zatrzymany posługiwał się językiem polskim, w jakim języku nastąpiło pouczenie o przysługujących mu uprawnieniach oraz czy w czynnościach uczestniczył tłumacz.
4. Wprowadzenie jednolitej praktyki poddawania badaniom lekarskim wszystkich osób zatrzymanych oraz przyjęcie zasady przeprowadzania badania lekarskiego poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza, chyba że decyzję o koniecznej obecności policjanta w trakcie badania podejmie lekarz wykonujący to badanie.
5. Sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych świadczących pomoc prawną na terenie właściwości Okręgowej Rady Adwokackiej i Okręgowej Izby Radców Prawnych działających na terenie Warszawy oraz udostępnianie jej na życzenie zatrzymanych.
6. Umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji. W przypadku zawiadomienia wybranej osoby o zatrzymaniu, odnotowywanie tego faktu w dokumentacji (z datą, godziną, imieniem i nazwiskiem osoby zawiadomionej oraz podpisem funkcjonariusza). Notatkę o przekazaniu informacji zwrotnej zatrzymanemu, wraz z jego podpisem należy natomiast umieścić w dokumentacji.
7. Instalację odpowiedniego sprzętu umożliwiającego elektroniczną rejestrację audio-wideo przesłuchań i rozpytań prowadzonych na terenie Komisariatu.
8. Wymianę systemu rejestracji monitoringu na taki który będzie umożliwiał odtwarzanie nagrań na używanych obecnie systemach operacyjnych.
9. Przeszkolenie większej liczby funkcjonariuszy w zakresie używania taserów oraz wprowadzenie dla funkcjonariuszy szkoleń z zakresu metod zarządzania stresem, przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu oraz przeciwdziałania alkoholizmowi.
10. Zaprzestanie praktyki rutynowego przeprowadzania kontroli osobistej wobec wszystkich osób zatrzymanych. Kontrola osobista powinna być stosowana jedynie w wyjątkowym, uzasadnionym specyfiką sytuacji przypadku i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka, w pozostałych zaś przypadkach powinno się poprzestać na sprawdzeniu prewencyjnym. W przypadkach, gdy kontrola osobista

jest niezbędna, jej realizację w sposób dwuetapowy (zatrzymany powinien mieć możliwość ubrania partii odzieży przed zdjęciem kolejnej). Istotna jest ponadto obecność przy realizacji kontroli osobistej co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co kontrolowany (w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie kontrolowanej i funkcjonariuszom);

II. Komendantowi Stołecznemu Policji:

1. przekazanie środków pieniężnych na realizację zaleceń wymagających takich nakładów.